

Марія ПРОЦЕНКО:

Моє осягання Ліни Костенко

Напередодні ювілею найвидатнішої української поетеси Ліни Костенко на малій сцені Дніпропетровського академічного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка відбулася прем'єра моновистави за її творами «Я вам цей борг ніколи не залишу». Автор ідеї та виконавиця — заслужений працівник культури України Марія Проценко, режисер-постановник — народна артистка України Лідія Кушкова. Про роботу над виставою ми попросили розповісти актрису Марію Проценко.

Візитка картка: Марія Олександрівна Проценко родом з Карнаухівки, нині – у складі Дніпродзержинська. Походить з давнього козацького роду Лящевських. До Дніпропетровського театрального училища вирішила вступати, можна сказати, випадково. Але упевнено подолала вступні іспити при конкурсі 15 чоловік на місце. У 1966-му за розподілом поїхала працювати у Львівському обласному драмтеатрі, який знаходився у Дрогобичі. Тут їй довірили низку відповідальних ролей. Наш земляк народний артист СРСР Олександр Гай, який грав на львівській сцені, був настільки захоплений її талантом, що радив їй податися на столичну сцену. А вона 1968 року повернулася до Дніпропетровська, де стала працювати в українському музично-драматичному театрі ім. Т. Г. Шевченка. За понад 20 років створила яскраві образи на шевченківській сцені. Людина активної життєвої позиції, вона очолювала профспілковий комітет театру, обиралася депутатом Бабушкінської райради. А потім відбувся різкий поворот в її долі, і Марія Олександрівна понад чверть століття працювала відповідальним секретарем Дніпропетровського міжобласного відділення Національної спілки театральних діячів України. Минулого року повернулася до рідного

театру, і моновистава за творами Ліни Костенко стала новим яскравим виходом актриси на свого глядача.

- Режисер Анатолій Канцедайло, ознайомившись з вашою новою роботою, сказав: «Колишніх актрис не буває. До зробленого вами треба йти все життя». Тож чому ви зупинили свій вибір на творах Ліни Костенко?

- Справді, до цієї моновистави я йшла все життя. Захотілося спільно з глядачем знайти відповіді на гострі питання сьогодення: хто ми є? Хто такі творці, художники, поети? Яка відповідальність на них лежить? Все це треба було настільки пережити, щоб врешті прийти до цього твору, до цих зібраних і важливих думок. Я дуже вдячна Лідії Степанівні Кушківій як режисерові вистави. У неї прекрасна школа. Повірте, я чимало передивилася вистав у своєму житті, і можу сказати: Кушкова — одна з кращих актрис України. Причому я не перебільшую, це завжди критики говорили. Процес нашої співпраці був надзвичайно складний. Так попервах я вважала, що у своїй виставі дотримуватимусь зовсім іншої тональності — що треба всіх судити, що я робитиму революцію. А Лідія Степанівна усе це зняла і стільки сил вклала в мене, щоб це стали роздуми незахищеної людини. Вона декілька разів говорила мені, що в такому вигляді це вражатиме значно сильніше. Адже пафосної інтонації в нашому житті зараз вистачає — передусім на телебаченні, причому настільки, що люди не витримують градусу напруги. А як сприймає те, що відбувається в цьому світі художник, митець? Він дещо розгублений, перебуває в пошуку, його непокоїть як нам жити далі. Бо ж живемо по колу, час від часу натикаємося на ті самі невирішені проблеми. Критика, амбіції, одне слово, - де два українці, там три гетьмани. І це правда, це все про нас. З одного боку ми хазяйновиті, трудяги, ми любимо свою землю, але не дружні. Тож своєю виставою хочеться спитати як вижити нам сьогодні, як достукатися до душ людських, хочеться застерегти: люди, зупиніться, подумайте.

Окремо хочу подякувати нашому театрові за виготовлений для мене костюм сучасної української жінки, коралі мені подарувала Лідія Кушкова, як оберіг. Я вдячна долі за Кушкову, дякую директору театру Валерію Ковтуненку за підтримку. Текстова композиція за творами Ліни Костенко була підготовлена мною за три ночі, а сама вистава творилася протягом півтора-двох місяців. Я жила тут, на малій сцені, а потім до роботи підключилася Кушкова. У неї стільки мізансцен, стільки знахідок, їй дано мислити метафорами, образами. В нашій виставі головна героїня ніби загнана в куток і ці кути на малій сцені мають своє серйозне навантаження. Лідія Кушкова як режисер відчуває сцену, наповнює її своїм баченням. Тож поєднання мене як виконавиці і Кушкової як режисера обіцяло гарні наслідки, у всякому разі ми працювали на одній хвилі. Лідія Степанівна по-дружньому застерігала мене: «Марино, не топчись, не говори багато поганого про українців. Бо це все чує космос, бо інакше може збутися...»

Творчість Ліни Костенко — це така глибина, вона здатна дати матеріал для декількох моновистав - на тему кохання, релігії, виборів... Страхіття, яке твориться не лише в Україні, а й на всій землі, гострою раною пройшло через серце поета. Результатом стали зболені рядки: «Космос не буде ідентифікувати нерозумне людство, що там десь на маленькій планеті знищило саме себе».

- Епіграфом до вашої вистави я б поставив рядки «Цінуймо кожную мить життя на цих вселенських косовицях смерті...»

- Так, у Ліни Костенко що не рядок, то згусток мудрості, афоризм, вистражданий роздумами про наболіле.

Готуючи виставу, я ночами не спала, на кухні десь готувалася до вистави. У мене прекрасні доньки — обидві філологи, скінчили наш університет. Тож першими, кому я показала це, були, ясна річ, вони. І вони сиділи, слухали і плакали. Їх схилювали до глибини душі поетичні рядки нашої великої сучасниці, та енергія, яка струменить в її творах.

- У вашій виставі звучать також рядки «Ох, не повчайте молодих, нехай побудуть молодими. Кожне покоління відкорковує своє шампанське. Кожне покоління вип'є свою чашу. Але чому вони повинні пити ще й нашу? До того ж вона і не наша — це ж нам залишена чаша». Сучасна молодь ніби здається безтурботною, але їй же випало жити в роки цих випробувань. Ви адресуєте свою виставу молодим?

— Цю свою виставу я і підсвідомо, і свідомо готувала для молоді, студентів. Бо старше покоління, переконане в чомусь, вже нічим не зіб'єш. До речі, мій онук восьмикласник Микита, здається, знає про Ліну Костенко все — що вона опальна в радянські часи поетеса, яку не друкували десятиліттями. Тож коли мені кажуть про необхідність розповідати біографію Ліни Костенко, я посилаюсь на те, що вона є в шкільній програмі. Тож свою моновиставу я адресую старшокласникам. Й тому для себе особисто я прийняла рішення, що в нинішніх умовах краще я буду по школах їздити зі своєю виставою, аніж сидіти в офісі театральної спілки. Тим більше нині готуються непопулярні театральні реформи, і саме в Дніпропетровську. Так, розумні зміни театрові потрібні. Але те, що зараз готується, — намір об'єднати театри, зробити одну дирекцію, скоротити спеціалістів, не може не викликати подиву, спротиву. У театрах є унікальні фахівці – скажімо, ті ж бутафори тощо. Пригадайте, свого часу тільки в Дніпропетровську відбувся болісний експеримент, коли об'єднали театр ляльок і молодіжний театр. І що ж вийшло? У нас зараз майже немає ні лялькового театру, ні молодіжного. Бо об'єднали необ'єднуване. Кому належить нова ініціатива і чому це відбувається зараз без участі самих театрів? Давайте ж по розумному підходити до вирішення невідкладних проблем. Бо зараз театр — єдина доступна втіха для простих людей. Ви бачите - в театрах нині повнісінько людей, бо людям нема куди піти. Гастролерів поменшало, а на тих, що приїждять, занадто високі ціни. Тому театр - дуже відповідальне місце, і я дуже переживаю за його майбутнє. Дуже хочу, щоб нове керівництво нашої театральної спілки і театри об'єдналися й спробували разом з владою

вирішити цю проблему. Бо позитивного результату досі немає, а загрози реальні.

- У березні Ліні Костенко виповниться 85. А ви знайомі?

— Ні, не знайома, але мені якось довелося поруч з нею сидіти на театральному з'їзді. До речі, вона свого часу вийшла зі Спілки письменників, але є членом нашої Національної спілки театральних діячів! Ви знали про це? Коли вона свого часу отримувала Державну премію України за «Берестечко» в Рівненському театрі, її там прийняли до Спілки театральних діячів. На тому з'їзді вона подарувала нашій організації свою книжку з автографом.

Зараз Лідія Кушкова налаштовує мене на показ нашої прем'єрної вистави у школах, бо у нас в театрі відміняються вистави для дітей, як масові заходи, через обставини нинішнього часу. Тому акторам треба їхати до дітей, у школи.

У наших планах з Лідією Степанівною зробити ще одну виставу, присвячену Тарасу Шевченку, жіночим образам в його творчості. Свого часу мені довелося грати і Катерину, і Марину, і «Тополю» я читаю. Пригадую, як у Львові свого часу мені забороняли читати «Катерину» або вимагали коректив у тексті. «Шевченківські слова *«москалі»* якось по-іншому переробить». «Та я ж не про тих москалів читаю, а про чоловіків-зрадників...». Такий час був, що навіть у Львові не можна було вільно оперувати шевченківським текстом. А «Катерину» свого часу з Дрогобича ми возили у Підмосков'я. Спектакль був поставлений величаво, як народна драма, він нікого не залишав байдужим. У цьому я пересвідчилася навіть на пляжі, де місцеві жителі з запалом обговорювали вчорашню виставу: «Ти бачила «Катерину»? Треба йти!» Тож зараз у мене є матеріал для нової моновистави. А що стосується моновистави за творами Ліни Костенко, то її готові вже почути студенти університету, фінансової, гірничої академій, старшокласники.

Знана українська актриса Лариса Кадирова запрошує нас з цією виставою до Києва на міжнародний фестиваль «Марія». Це фестиваль імені Марії Заньковецької, на якому жінки-актриси показують свої моновистави.. Це для

мене дуже важливо і відповідально. Я дуже люблю і ціную Ларису Кадирову за її артистичний таланти, ми багато співпрацювали, коли вона працювала в НСТДУ.

Тож я вдячна Лідії Кушківій, що вона мене повернула до театру. Слава тобі, Господи. У мене й дома всі радіють. Це таке щастя - бути актрисою! На дачі я полю, копаю, пораюсь з квітами, а думаю тільки про роль. Або їду в тролейбусі, де хтось лається. А я думаю: Боже, яка я щаслива жінка, бо подумки читаю вірші. Висока поезія гоїть душу.

Розпитував Микола ЧАБАН.

На фото: Марія Проценко у моновиставі за творами Ліни Костенко